

ANTONI M. BADIA I MARGARIT

APOLOGIA I VINDICACIÓ
DE LA
LLENGUA CATALANA

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
2004

ÍNDIX

Presentació, per Antoni Ferrando.....	9
Introducció	13

I. LLENGUA I IDENTITAT NACIONAL

Llengua i poder	19
Per l'ús oficial del català	37
El difícil diàlego de las lenguas	49
Llengua i identitat nacional	59
L'identité catalane dans l'Espagne démocratique	75
La lengua catalana en la actualidad.....	101

II. PER LA UNITAT DE LA LLENGUA

Quin català? La llengua a la premsa, la ràdio i la televisió.....	111
La llengua catalana a revisió. Entre les institucions i les persones.....	121
Els esforços per la normalització del català	129
La llengua de tots	141
La litúrgia en llengua popular a Catalunya	143
Primer cinquantenari de les Normes de Castelló	157
Lo importante no es el nombre de la lengua	171
Importància d'una normativa gramatical comuna a tot el domini lingüístic	175
Presentació del <i>Llibre Blanc sobre la unitat de la llengua</i>	179
El II Congrés propone un ente para impulsar la normaliza- ción del catalán	185
Hi ha una llengua valenciana?.....	187
Por favor, un poco de seriedad	191
La lliçó de la Catalunya Nord	195
Sobre el debat del català a l'Aragó	199

III. LLAVOR DE FUTUR

Ciència i humanitat en Jordi Rubió.....	205
Homenatge a Joan Coromines.....	209
Joan Coromines, entre el mito y la crítica.....	217
El meu Joan Coromines	225
Manuel Sanchis Guarner: l'home, el científic, el ciutadà	229
Manuel Sanchis Guarner, un i vari.....	237
Francesc de B. Moll (1903-1991)	243
Francesc de B. Moll: pont entre homes i treballador de la llengua.....	247
Pere Bohigas. Discreció, fermesa, eficàcia	255
Georges Straka i els estudis de la llengua catalana	259
Homenatge i gratitud a Josep Roca-Pons.....	269
Germà Colón i la filologia romànica.....	277
Joan Veny, dialectòleg i quelcom més.....	287

PRÒLEG

La trajectòria intel·lectual d'Antoni M. Badia i Margarit és indestriable del seu compromís per la llengua. Lluny de refugiar-se en la torre d'ivori en què esdevenen sovint l'erudició i la ciència, el nostre filòleg ha mirat sempre de fer compatible l'estudi del català amb la defensa de la seua normalitat cultural i amb una implicació activa en la tasca de transformació democràtica del país, especialment durant el darrer franquisme i els anys de la transició política.

Com a home de ciència, Badia ens ha llegat contribucions bàsiques a la lingüística catalana. Llibres com la Gramàtica històrica catalana; la Gramàtica de la llengua catalana: descriptiva, normativa, diatòpica i diastràtica; La llengua dels barcelonins; La formació de la llengua catalana i Les Regles d'esquivar vocables i la qüestió de la llengua són imprescindibles per a qui vulga conèixer a fons la llengua catalana. Com a home compromés amb el seu país, Badia ens ha ofert, a Llabor de futur, una impagable crònica de la seua gestió democratitzadora al front de la Universitat de Barcelona dels anys de la transició.

Tanmateix, trobàvem a faltar un llibre que recollís els seus múltiples testimonis escrits en defensa de la normalitat cultural de la nostra llengua, ja que es tracta de textos (discursos, informes, entrevistes, declaracions, articles de divulgació, etc.) no sempre fàcils de localitzar per tal com han estat editats en publicacions de la més diversa mena. Una bona part d'aquests textos van ser generats durant la transició política; però, contràriament al que podíem esperar, una altra part no menys voluminosa es prolonga cronològicament fins als nostres dies, indicatiu evident que, a pesar

dels progressos realitzats, la normalitat cultural i política de la comunitat lingüística catalana encara és un desideratum. Dins de l'àmplia selecció feta, hi destaquen els que fan referència a la celebració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) –del qual fou president– i a la unitat de la llengua, aquests molt relacionats amb la problemàtica lingüística del País Valencià. Una llarga història de supeditació cultural i política, agreujada pel franquisme, no podia deixar de condicionar la situació social i la percepció que hom té de la llengua catalana en una comunitat tan fragmentada administrativament com la nostra. Ara encara   necessari fer crides d'atenció sobre la anormalitat cultural en què viu la llengua catalana. No debades l'autor ha volgut intitular aquest volum amb uns termes –«apologia i vindicació de la llengua»– que recorden una constant de la literatura apolog tica catalana des de fa cinc segles. L'aparició del llibre no pot ser més oportuna en aquests moments en qu  es debat a la Unió Europea l'aprovació d'una Constitució que hauria de reconèixer la igualtat lingüística dels seus ciutadans.

Observador atent dels avatars de la llengua catalana, Badia també ens ha deixat nombrosos escrits d'homenatge a figures insignes de la filologia catalana que s'han destacat per la seua dedicació abnegada a diferents parcel·les de la nostra llengua (Jordi Rubió, Joan Coromines, Francesc de B. Moll, Manuel Sanchis Guarner, Josep Roca-Pons, Germà Colón, Joan Veny i, fins i tot, estrangers com Georges Straka). Dispersos en publicacions, sovint de difícil accés, recollir-los act  era un magnífic complement, humà i científic alhora, del quefer intel·lectual i del comprom s del nostre filòleg amb la llengua, car es tracta d'unes visions igualment ben valuoses pel fet de procedir d'un dels homenots de la cultura catalana del segle xx, que ha viscut pràcticament els mateixos anys que han transcorregut des de la publicació de la Gram tica catalana de Pompeu Fabra, la qual cosa el converteix en testimoni privilegiat de la història de la nostra llengua al llarg de quasi un segle.

Tot plegat converteix el llibre que el lector té a les mans en un document d'obligada consulta, no solament per als estudiosos de l'obra de Badia i Margarit i de la filologia catalana del segle xx, sinó també per a aquells que vulguen endinsar-se en la problemàtica sociolingüística i cultural de la comunitat lingüística catalana, sobretot dels darrers trenta anys. I, no cal dir-ho, vol ser també un testimoniatge d'estima i gratitud al mestre barceloní per una trajectòria exemplar que, ara fa un any, meresqué el més alt reconeixement de la Universitat de València en ser-hi investit doctor honoris causa.

Antoni Ferrando
València, abril de 2004

INTRODUCCIÓ

1. *Diversitat social i unitat de llengua.* Situem-nos en un observatori ideal de la llengua a la fi del primer terç del segle xx. Per què, aleshores? Perquè aquest fou el moment en què, per a la societat catalanoparlant i per a la pròpia llengua, s'iniciava la prova més dura de tota la seva història. La fi de la guerra civil espanyola (1936-1939) colpí intensament i dolorosament un conjunt humà que era ensem *un* i *vari*. Em refereixo, doncs, a aqueixa societat catalanoparlant que s'expressava i es comunicava en la mateixa llengua (com encara avui continua expressant-s'hi i comunicant-s'hi). Per això era *una*. Al mateix temps, la gent que formava aquest conjunt apareixia dividida pel que fa a altres trets distintius que també solen caracteritzar els pobles. Així, sobre qüestions com autoidentificació, folklore i tradicions populars, comportaments col·lectius, visió del món, activitats preferents, i un llarg etcètera, les posicions que sorgien çà i lla de tot el domini lingüístic diferien remarcablement. En un mot, aquesta societat també era *vària* (com ho és també encara avui). En aquest sentit, podríem parlar de Catalunya, del País Valencià i de les Illes Balears com cossos socials diferents. Àdhuc, reduint ara l'escala del mapa, aquests mateixos tres països es descomponien, al seu torn, en comarques ben distintes. No són diferents, dins Catalunya, l'Empordà, el Pallars i les terres de l'Ebre? No són també diferents, dins el País Valencià, el Maestrat, la Plana i la Marina? I Mallorca, Menorca i les Pitiüses, dins les Illes Balears? Ho eren aleshores i continuen essent-ho avui. I, tanmateix, pertot arreu es parla la mateixa llengua.

2. *La història de la llengua.* Recapitem. Ens trobem davant un conjunt humà diversificat. Unit, emperò, per un vincle tan cohesiu

i tan aglutinador com és la llengua. I una llengua que tots els qui la miren de fora estant la qualifiquen d'unitària, i els qui hi som a dins ho constatem cada dia. Una llengua que tingué una vida normal fins al segle xv; que si havia trontollat durant èpoques incertes (del segle xvi fins a la meitat del xix), sense perdre, però, mai el nord, havia anat recobrant, en el decurs del primer terç del segle xx, la consciència de la seva identitat, de la seva unitat, del seu passat i de les seves possibilitats de futur. A Catalunya les coses anaven més de pressa. No debades el mallorquí Antoni M. Alcover havia optat per convocar el Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) a la ciutat comtal. També a Barcelona fou creat l'Institut d'Estudis Catalans, que sense trigar publicà una ortografia (1913) i una gramàtica (1918), elaborades perquè fossin aplicades a totes les terres de la llengua. Si els escriptors catalans ja les havien adoptades d'entrada, també s'hi anaren incorporant els valencians i els illencs, com si diguéssim a títol personal, fins que, a començos dels anys trenta, la dita normativa esdevingué formalment i unànime abraçada d'un cap a l'altre de tot el domini lingüístic. De més a més, el 1932 apareixia el *Diccionari general* de Pompeu Fabra. Vistes les coses avui, diríeu que la llengua es preparava per a afrontar el gran destret.

3. *Desfeta i recobrament.* L'any 1939 principiava el període més advers a la sort de la llengua catalana. Dono per sabuts els fets i no m'hi entretindré. Recordem-ne només que restava interdit tot ús públic, oral i escrit, de la llengua, i pels pasquins dels carrers i places les persones eren constretes a no parlar sinó en la llengua oficial, amenaces que feien estralls en gent de poca cultura. La por s'imposava a l'espontaneïtat. Tanmateix, com era d'esperar, aviat s'iniciava una resistència sorda que, si féu sofrir molt, no es féu sentir menys. Amb el temps, la causa de la llibertat i de la llengua anà guanyant petites posicions que de mica en mica es feien més grans i més puixants. Hi anaven a favor: la tenacitat i l'habilitat amb què s'actuava, l'inevitable desgast del poder per part dels qui el detenien i els aires que arribaven de la nova Europa que es refeia dels danys de la guerra mundial. A la mort del dictador (1975) s'encetava l'anomenada transició política, amb la seva difícil ruta

vers la democràcia. Atès que en els rengles de l'oposició al franquisme havien lluitat nuclis reivindicatius de la llengua catalana, ningú no posà mai en dubte els drets que se li havien de reconèixer i, malgrat reticències explicables, a la Constitució figurà (i continua figurant-hi) un article 3, que, si els governs successius l'haguessin desenvolupat, les condicions de vida de la llengua haurien pogut millorar granment. També durant la transició es perdé l'avinentsa d'establir una única denominació formal de la llengua (ben compatible amb altres nomenclatures entranyables) i encara avui en patim les conseqüències. Més, encara. Les tres autonomies que estotgen gairebé tota la llengua (Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears), amb majories parlamentàries d'orientacions polítiques no coincidents, elaboraren llurs estatuts sense prendre prou en consideració allò que més els era comú. Si m'és permès de descendir, per un moment, a un nivell impropï d'aquest text, recordaré que humorísticament es deia que el català, «una llengua perseguida» sota la dictadura, s'havia convertit, amb la transició, en «tres llengües protegides». En resum: el règim democràtic ha fet possible una normalització lingüística bastant eficaç, que ens feia molta falta, però no ha deixat de crear problemes abans inexistents. El II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) treballà intensament per resoldre'ls. Però encara hi són. Justament aquest volum recull i estudia així mateix problemes d'aquesta mena i assaja d'aportar-hi orientacions i solucions.

4. *Camp d'operacions d'aquest llibre.* Deia abans (§ 1) que, a partir de l'any 1939, els esdeveniments colpiren dolorosament i intensament la societat catalanoparlant. També aquests fets històrics inesborrables avui són la clau del contingut del llibre present. En efecte: tots els textos que el componen han estat escrits en els darrers cinquanta anys, És cert que sovint s'hi addueixen situacions anteriors (que en realitat arriben a afectar tota la vida de la llengua), però sempre hom hi presta atenció com a determinants, propers o remots, de l'estat actual de la llengua i del conjunt humà que s'hi expressa i s'hi comunica. Els articles i conferències que el lector hi trobarà es distribueixen en tres grups, que són les parts en què el